

Nr 362.

Av herrar **Håstad** och **Jacobson** i Vilhelmina, *angående översyn och revidering av stadgan om val till riksdagens utskott.*

Kungl. Maj:ts nådiga stadga om val till riksdagens utskott antogs av riksdagen 1908 och utfärdades 1909. Stadgans införande skedde i sammanhang med den samtidiga stora rösträttsreformen. Det gamla, tidigare i motioner flera gånger framförda önskemålet om en rättvis fördelning av utskottsplatserna realiserades då äntligen. Sedan den proportionella valmetoden införts vid riksdagsmannaval, var tiden mogen för att även föreskriva samma valmetod för riksdagens val av utskott. Stadgan har sedan dess gällt i huvudsak oförändrad. De enda ändringar, som gjorts, ha haft avseende på § 5, vilken behandlar suppleantvalen, och ha i här nedan nämnt sammanhang ingen betydelse. Stadgans huvudinnehåll är att proportionella val skola vara obligatoriska vid alla utskottsval. Under senare år har visserligen en överenskommelse träffats mellan partierna om en enhetlig lista, på vilken utskottsplatserna i förväg fördelats på partierna efter proportionella grunder, men valet sker ändock efter den proportionella metoden, något som bland annat framgår därav att partibeteckning («Den gemensamma listan») är villkorslöst föreskriven.

Den fördelningsmetod, som stadgan innehåller, hänför sig i väsentliga delar till de proportionella principer, som vid det nya valsättets införande voro de förhärskande i Sverige. Sedan dess har emellertid valsättet, när det gäller utseende av riksdagsmän, landstingsmän, kommunalfullmäktige o. s. v., reviderats i anslutning till vunna praktiska erfarenheter. Sålunda har i vallagen den ursprungliga reduktionsregeln utbytt mot en regel om absolut rangordning. Vidare har — något som i detta samband torde vara av föga betydelse — det ursprungliga stadgandet om en enda partibeteckning utbyggt med regler om rätt till kartell- och fraktionsbeteckningar utöver partibeteckningen. Det synes oss, som om stadgan om utskottsval i behövliga delar borde underkastas en revision, så att det nu gällande, allmänt accepterade proportionalistiska förfarings sättet överflyttades till denna.

Det är särskilt i två hänseenden, som stadgan i nuvarande utformning inbjuder till kritik eller tvekan om den rätta tolkningen.

Vad först 2 §, 2 mom. beträffar, stadgas där att vid fördelningen av platser inom en grupp reduktion av en särlistas röstetal skall ske, därest något

av sedelns namn tidigare placerats (»erhållit rum i ordningen»). För att konkretisera betyder detta att om en lista upptar namnen A, B, C, D och E och en annan lista upptar namnen F, A, B, C, D och E och om den förra listan samlat t. ex. 50 röster och den senare 20, så reduceras den senare successivt så starkt att F icke kan bli vald, även om 5 platser skulle besättas; F:s röstetal sjunker nämligen steg för steg till 10, $6\frac{2}{3}$, 5 och 4 röster, medan huvudlistans röstvärde steg för steg blir 25, $18\frac{2}{3}$, $12\frac{1}{2}$ och 10. Givetvis kunna skäl anföras för detta beräkningssätt, nämligen att särlistan bör betala sin andel i att namnen A—E blivit valda. Men enligt vallagen skulle i dylikt fall på särlistan hänsyn inte tas till namnen A—E förrän F. valts, och F. skulle då ha gått in som tredje namn, medan E. blivit oplacerad. Enligt nu gängse uppfattningar står en dylik utgång av valet i bättre överensstämmelse med proportionell rättvisa än den, som utskottsvalstadgan leder till. Infördes vallagens nuvarande regler om absolut rangordning i stadgan, undveks ett valresultat av angivet, starkt diskutabelt slag.

Vidare ger stadgan inga otvetydigt klara föreskrifter om hur röstvärdet för oplacerade namn skall beräknas i det fall, att rangordningen brutits, d. v. s. då namnen inte gå in enligt 2 § 1 mom. Det kan här tänkas, antingen att rangordningen ändock bibehålles eller att ifrågavarande återstående namn få samma röstvärde oberoende av ordningen, om de stå på lika antal sedlar (strykningar äro som bekant inte tillättna vid utskottsval), med följd att lotten skulle skilja mellan dem. För den förra tolkningen tala vissa allmänna rangordningsprinciper, som gå igen i stadgan. För den senare tolkningen åter talar bland annat, att namn, som äro gemensamma för två eller flera listor inom gruppen och ännu inte placerats, 1908 sannolikt ansågos böra få företräde oberoende av ordningen framför de namn, som blott finnas upptagna på en lista. Det framgår inte av motiven för propositionen till 1908 års riksdag eller av konstitutionsutskottets utlåtande däröver vilken tolkning som skall anses vara den rätta. Stadgans ordalydelse ger enligt vår mening företräde för den senare tolkningen, men såvitt bekant har i praxis den förra tolkningen tillämpats (se prejudikatet i andra kammaren vid 1918 års urtima riksdag, protokollsband 2 sid. 3—4). I realiteten torde således stadgan böra utläggas så, att ett nedanför stående namn alltid skall gå efter ett ovanför stående och inte komma i betraktande förrän detta placerats. Denna tolkning står dock i strid mot den ovannämnda reduktionsregel, som innefattas i § 2, mom. 2. Den får likväl enligt nutida betraktelsesätt och sedan den absoluta rangordningen införts i vallagen hållas för att vara den mest praktiska och ändamålsenliga lösningen. Ett brytande av rangordningen skulle nämligen kunna helt kasta om den ordning, i vilken partierna önska se sina kandidater valda; framför allt om gemensamma listor förekomma skulle, därest en stark särlista uppträder, den uppgjorda mandatfördelningen mellan partierna kunna slumpartat rubbas. Först och främst är det ett önskemål, att stadgans avfattning i denna del blir oomtvistligt

klar. För vår del vilja vi därjämte framhålla, att ett inskrivande av att regeln om absolut rangordning även härvidlag skall gälla torde erbjuda den bästa lösningen av problemet.

Måhända kan stadgan också i andra punkter vara i behov av en översyn. Redan med hänsyn till de ovan påtalade föreskrifterna finna vi en revision av stadgan motiverad, i syfte att dess fördelningsregler bättre klargöras och dessutom bringas så nära som möjligt de regler, som nu allmänt accepterats vid andra proportionella val. Vi föreslå därför,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn och revidering av 1909 års stadga om val till riksdagens utskott, så att dess fördelningsregler bättre klargöras i lagtexten och bringas så nära som möjligt den i vallagen numera införda metoden.

Stockholm den 23 januari 1945.

Elis Håstad.

Uddo Jacobson.